BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK GURUHIDAGI YOSH FUTBOLCHILARNING TEXNIK-TAKTIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.

Raximov Abdumalik Abdusattorovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Jismoniy madaniyat va sport faoliyati kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich tayyorgarlik guruhidagi (8–10 yosh) yosh futbolchilarning texnik-taktik ko‘nikmalarini shakllantirishning zamonaviy usullari ilmiy adabiyotlar va mahalliy tadqiqotlar asosida tahlil qilinadi. Maqolada o‘quv soatlarini qayta taqsimlash, mashg‘ulot modeli va baholash vositalari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: yosh futbolchilar, boshlang‘ich tayyorgarlik, texnik-taktik ko‘nikmalar, o‘yin usuli, kichik maydonchalardagi o‘yinlar, to‘pni olib yurish, baholash.

TECHNICAL-TACTICAL SKILLS OF YOUNG FOOTBALLERS IN THE INITIAL PREPARATION GROUP

Abstract. This article analyzes modern methods for developing the technical and tactical skills of young football players (aged 8–10) in the initial training stage, drawing upon scientific literature and local research. The article proposes a reallocation of training hours, a training model, and assessment tools.

Keywords: young football players, initial training, technical and tactical skills, game-based approach, small-sided games, ball dribbling, assessment.

Kirish. Futbolda yuqori mahorat poydevori boshlang‘ich tayyorgarlik bosqichida qo‘yiladi. Bu bosqichda texnik ko‘nikmalar, o‘yinni o‘qish va oddiy taktik qarorlar shakllanadi; ularni to‘g‘ri tashkil etish keyingi yillardagi o‘sishni belgilaydi

Mahalliy tadqiqotlarda bu muammo bir necha bor ko‘tarilgan. Choriyev (2022) yosh futbolchilarning ko‘p yillik texnik tayyorgarligi yetarli emasligining sabablaridan biri o‘yin texnikasining alohida elementlarini boshlang‘ich o‘rgatish izchiligi bo‘yicha ilmiy asoslangan qarashlar yo‘qligi ekanini ta’kidlagan. Yusupov va Toshpulatov (2023) boshlang‘ich o‘rgatishni sport texnikasini shakllantirish bazasi sifatida ko‘rib chiqqan,

Shaymardanov esa mini-futbolda boshlang‘ich tayyorlov guruhlariga texnik usullarni o‘rgatish masalasini yoritgan.

Xorijiy tadqiqotlarda ham murabbiylar mashg‘ulotlarining tuzilishi ilmiy tavsiyalardan farq qilishi qayd etilgan: Ford va hammualliflari (2010) yosh futbolchilar mashg‘ulotida qo‘llanadigan faoliyat turlari va murabbiy ko‘rsatmalarini o‘rganib, fan va amaliyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilgan. Shu sababli boshlang‘ich guruhlarda texnik-taktik ko‘nikmalarni shakllantirish usullarini tizimlashtirish dolzarbdir.

Tadqiqotning maqsadi: boshlang‘ich tayyorgarlik guruhidagi yosh futbolchilarning texnik-taktik ko‘nikmalarini shakllantirish usullarini ilmiy asoslash.

Tadqiqotning vazifalar:

1. Texnik-taktik ko‘nikmalarni shakllantirish bo‘yicha ilmiy va metodik adabiyotlarni tahlil qilish.
2. Boshlang‘ich bosqichda qo‘llaniladigan usullarni tasniflab, ularning afzallik va cheklovlarini aniqlash.
3. Mashg‘ulot modeli va o‘quv soatlarini taqsimlash bo‘yicha taklif ishlab chiqish.
4. Ko‘nikmalarni baholash vositalarini belgilash va amaliy tavsiyalar berish.

Tadqiqot materiallari va metodlari

Tadqiqot nazariy tahlil va uslubiy model ishlab chiqishdan iborat. Quyidagi tajriba rejasi amalda o‘tkazilsa, muallif natijalarni «Natijalar» bo‘limiga o‘zi qo‘shishi kerak. Boshlang‘ich tayyorgarlik guruhi yosh chegarasi sport maktabi dasturiga qarab farq qilishi mumkin; bu yerda 8–10 yosh qabul qilingan, uni o‘z dasturingizga moslang.

Tajriba rejasi. 8–10 yoshli futbolchilar (taxminan 20–24 nafar) ikki guruhga bo‘linadi: nazorat guruhi an’anaviy dastur bo‘yicha, tajriba guruhi taklif etilgan usullar bo‘yicha shug‘ullanadi. Davomiyligi 10–12 hafta, haftasiga 3 mashg‘ulot, har biri taxminan 60 daqiqa.

Taklif etilgan usullar:

• o‘yin usuli: 3 ga 3 va 4 ga 4 kichik maydonchalardagi o‘yinlar, shartlari o‘zgartirilgan o‘yinlar;

• texnik «bog‘lamlar» usuli: to‘pni olib yurishdan boshlab, uni aldab o‘tish, uzatish va zarba bilan bog‘lash (Choriyev, 2022);

• o‘yinni tushunishga asoslangan o‘qitish: avval o‘yin, so‘ng savol-javob va texnikani aniqlashtirish (Bunker va Thorpe, 1982);

• mashqlarni xilma-xil qilish va ongli mashqni bolalarga mos shaklda qo‘llash;

• aniq, qisqa va ijobiy murabbiy ko‘rsatmalari.

Baholash vositalari tajribadan oldin va keyin:

• to‘pni ustunlar oralab olib yurish testi (vaqt va xatolar soni);

• uzatish aniqligi testi (nishonga 10 urinishdan nechtasi);

• to‘pni oyoq bilan ushlab turish (jonglyorlik) soni;

• 1 ga 1 vaziyatlarda muvaffaqiyat foizi;

• kichik maydonchadagi o‘yinda to‘pga tegishlar soni va qaror qabul qilish sifati

Natijalar va muhokama

Bu bo‘limda adabiyotlar tahlili natijalari keltirilgan. O‘z tajribangiz ma’lumotlarini jadvallardan keyin alohida kichik bo‘lim sifatida qo‘shing.

Usullar tahlili.

Usul	Mohiyati	Dalil	Cheklov
Kichik maydonchadagi o‘yinlar	To‘pga ko‘p tegish, tez qaror qabul qilish	Bunday o‘yinlar harakat va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini o‘zlashtirishga yordam beradi	Qoidalar va o‘yinchilar soni murabbiy tomonidan ongli tanlanishi kerak
O‘yinni tushunishga asoslangan o‘qitish	Avval o‘yin, so‘ng texnikani aniqlashtirish	Murabbiylar tomonidan tushunilishi va qo‘llanishi bo‘yicha tadqiqotlar mavjud	Murabbiy tayyorgarligini talab qiladi

Texnik «bog‘lamlar» usuli	Olib yurish, aldab o‘tish va uzatishni bog‘lab o‘rgatish	Tajriba guruhida texnik mahorat va o‘yindagi barqarorlik ko‘rsatkichlari oshgan	Bir mahalliy tadqiqot; takroriy tekshiruv zarur
Xilma-xil va ommaviy o‘yin	Turli harakat vaziyatlarida tajriba to‘plash	Taktik ijodkorlik erta xilma-xil tajriba bilan rivojlanishi mumkin	Muntazam, yo‘naltirilgan mashqni almashtirmaydi
Ongli mashq va aniq ko‘rsatmalar	Maqsadli takrorlash va tezkor teskari aloqa	Yuqori mahorat uzoq muddatli maqsadli mashq bilan bog‘liq	Bolalarda qisqa, qiziqarli shaklda bo‘lishi lozim

O‘quv soatlarini qayta taqsimlash. Choriyev (2022) tahlilida amaldagi dasturlarda 8–9 va 9–10 yoshda texnik tayyorgarlik soatlarining katta qismi (taxminan 54–63 foiz) oyoq bilan zarbalarga ajratilgan, to‘pni olib yurish va aldab o‘tishga esa kam soat berilgan. Muallif quyidagi taqsimotni taklif etgan:

Texnik usul	**8–9 yosh: amaldagi, %**	**8–9 yosh: taklif, %**	**9–10 yosh: amaldagi, %**	**9–10 yosh: taklif, %**
Oyoq bilan zarbalar	54	13	63	13
Olib yurish	16	19	12	19
Fintlar (aldab o‘tish)	4	12	2	12
Bosh bilan zarbalar	3	3	6	3
To‘pni olib qo‘yish	9	13	6	13
To‘pni yo‘l-yo‘lakay tutib qolish	6	10	2	10
Boshqalar	8	30	9	30

Muallif tadqiqotda to‘pni bevosita nazorat qilish bilan bog‘liq elementlarga ajratilgan soatlarni taxminan 30 foizga oshirish imkoniyati borligini qayd etgan va

o‘rgatishni harakatsiz to‘pga zarba berishdan emas, olib yurish va aldab o‘tishdan boshlashni tavsiya etgan.

Yosh xususiyatlari. Choriyev (2022) kuzatuvlariga ko‘ra 8–9 yoshli futbolchilar turli texnik-taktik harakatlarni qo‘llaydi, lekin ular taktik jihatdan har doim maqsadga muvofiq emas va texnik jihatdan mukammal emas. Demak, bu yoshda asosiy vazifa murakkab taktik sxemalar emas, balki asosiy harakat ko‘nikmalari va oddiy individual taktik qarorlarni shakllantirishdir.

Baholash. Futbol ko‘nikmalarini o‘lchash usullari bo‘yicha sharhda (Ali, 2011) bir vaqtning o‘zida laboratoriya testlari va o‘yin sharoitida baholash kerakligi ko‘rsatilgan. Shu bois texnik testlarni o‘yin samaradorligini baholash (Oslin va boshq., 1998) bilan birga qo‘llash maqsadga muvofiq.

Xulosa. Boshlang‘ich tayyorgarlik guruhida texnik-taktik ko‘nikmalarni shakllantirish uchun o‘yin shaklidagi mashqlar, to‘pni olib yurish va aldab o‘tishdan boshlanuvchi texnik “bog‘lamlar”, xilma-xil harakat tajribasi va aniq murabbiy ko‘rsatmalarini uyg‘unlashtirish samarali.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Choriyev D.I. Musobaqa faoliyati tuzilishini hisobga olgan holda yosh futbolchilarning texnik tayyorgarligini baholash. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2022;2(5):927–933.

2. Shaymardanov D.B. Mini futbol sport turida boshlang‘ich tayyorlov guruhlariga texnik usullarni o‘rgatish. ResearchBib, ISSN 3030-3753, 2-jild, 1-son, 974-bet.

3. Yusupov N.M., Toshpulatov A.S. Boshlang‘ich o‘rgatish – sport texnikasini shakllantirish bazasi sifatida. Modern Science and Research. 2023;2(5):75. DOI: 10.5281/zenodo.7902026.

4. Ali A. Measuring soccer skill performance: a review. Scand J Med Sci Sports. 2011;21(2):170–183.

5. Bunker D., Thorpe R. A model for the teaching of games in secondary schools. Bull Phys Educ. 1982;18(1):5–8.